

KULTŪRINIS UGDYMAS

Etnokultūros vertybės – asmenybės tapsmo pamatas

Albina Katinienė

Profesorė habilituota socialinių mokslų
(edukologijos) daktarė
Vilniaus pedagoginio universiteto
Išimokyklinės pedagogikos katedra
Studentų g. 39, LT-2004 Vilnius
Tel. (85) 215 40 22, 8671 29 238

Žvelgiant į etnokultūrą, kaip į asmenybės formavimosi erdvę, straipsnyje aktualizuojama jos vertybių pedagoginė funkcija ir vaidmuo visybinei ikimokyklinio amžiaus vaiko dvasinei raidai. Kadangi problemą įvairiais aspektais kitos autorės analizuoja savo straipsniuose, tai šiame aptariama etnokultūros vertybių poveikio mažo vaiko asmenybės sklaidai ypatumai, tų vertybių pedagoginė funkcija, pristatomas etnokultūros vertybių integravimo į vaikų veiklą teorinis ugdymo modelis.

Jaunosios kartos ugdymas gimtosios kultūros pagrindu – Lietuvos švietimo reformos pagrindinė kryptis

Gimtosios kultūros ašis yra etnokultūra. Ikimokyklinis amžius yra imliausias perimti etnokultūros vertybes, kurių dorovinės ir estetiškos pasaulėjautos raiškos netarpiškumas, gilios minties paprastumas, formų įvairovė ir įtaigumas labiausiai atitinka šio amžiaus vaiko suvokimo ir atlikimo ypatumus. Nekelia abejonių teoretikų ir pedagogų praktikų teiginiai, kad asmenybės kokybė iš esmės priklauso nuo žmogų supusios kultūrinės aplinkos vaikystėje, nuo jos vertybių internalizacijos (V. Aramavičiūtė, 1998, p. 36). Mažas vaikas pasaulį pirmiausia pažįsta emocionaliai į jį reaguodamas. Ta patirtis, kurią vaikas įgijo emocijomis, išlieka visam

gyvenimui. Kokio emocinio turinio bus kupina asmenybės raidos pradžia, tokia bus ir asmenybė. Asmenybės ugdymo turinį determinuoja šalies politinė situacija, jos švietimo kryptis, šeimos, ugdymo įstaigų, visuomenės dvasinė kultūra. Vienas iš pagrindinių mūsų šalies švietimo uždavinių – „brandinti asmens tautinę bei kultūrinę savimonę ir nuostatą, kad jis yra ne tik gimtosios kultūros vartotojas, bet ir jos kūrėjas, atsakingas už jos raidą bei etnokultūrinio identiteto išsaugojimą“ (Lietuvos švietimo reformos gairės. 1990, p. 327). Tuo siekiama išauginti humanišką, visapusiškai išsilavinusį, kūrybišką Lietuvos pilietį, gebantį gyventi ir tvarkytis atviroje, demokratinėje visuomenėje, neprarasti savo tautinio identiteto. Visuomenės demokratėjimas, materialūs sunkumai, kultūros ir nekultūringumo susimaišymas, vis la-

biau agresyvėjanti masinė kultūra mūsų šalyje sukuria itin pavojingą aplinką besiformuojančiai asmenybei. Masinės kultūros terpėje iššaknijo menkavertė, hedonistinė produkcija, kurioje atvirai demonstruojamas smurtas, žiaurumas, grubūs, amoralūs žmonių poelgiai, labai žema kalbos kultūra ir kt. Amerikos mokslininkų grupė, tyrinėjusi tokias masinės kultūros apraiškas, nustatė, kad jos produkcija yra kuriama komerciniais tikslais, pataikaujant psichiškai nestabilių, patologiškai orientuotų žmonių skoniui. Dažnai ir patys kūrėjai yra patologiškos asmenybės. Tokia produkcija ypač žalinga mažo vaiko dvasingumui. Pagrindinis „priešnuodis“ yra etnokultūros vertybės. Tačiau šios vertybės neturės reikiamos įtakos vaikui, jei jos nebus praktikuojamos šeimoje, ugdymo įstaigoje, visuomenėje. Dabar itin aktualu visais įmanomais būdais saugoti etnomeną, tradicijas. A. Maccina tvirtina: „Tautinės tradicijos yra dvasinis žmogaus reiškinys būdas konkrečiose aplinkybėse (...). Jos negyvena šalia žmogaus kaip mokslo ar meno kūriniai. Jos esti pačiame žmoguje kaip imanentinis tautinės praeities atgaivinimas. Tautinės tradicijos pirmutinės palaiko tautos gyvenimo vienybę. Tauta, nutraukusi ryšius su savo tradicijomis, virsta kita tauta. Palaikyti tautines tradicijas ir jas perteikti naujosioms kartoms reiškia palaikyti ir perteikti istorinio gyvenimo vieningumą ir tautos tapatybę“ (A. Maccina, 1944, p. 251).

Natūraliausiai perimti šias vertybes vaikas gali šeimoje. Tačiau, kaip rodo M. Jonilienės, K. Stanevičienės, A. Katinienės tyrimai, etnokultūra šeimose dar neturi deramos vietos. Labiau tuo rūpinamasi vaikų ugdymo įstaigose: darželiuose, globos namuose, neformalaus ugdymo įstaigose ir pan. **Problema** – ikimokyklinio amžiaus vaiko „jauginimas“ į tautos kultūrą. **Šio straipsnio tikslas** – aptarti etnokultūros reikšmę besiformuojančiai asmenybei. **Konkretūs uždaviniai:** a) išryškinti etnokultūros vertybių poveikio asmenybės raidai ypatumus ikimo-

kykliniame amžiuje; b) aktualizuoti šių vertybių pedagoginę funkciją; c) atskleisti etnokultūros vertybių modelio struktūrinių dalių atrankos kriterijus; d) sudaryti ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdymo etnokultūra teorinį modelį. **Tyrimo metodai:** literatūros analizė, etnokultūros vertybių pedagoginė charakteristika, ugdymo modelio struktūrinių dalių aprašai.

Etnokultūros vertybių poveikio asmenybės raidai ypatumai

Vaiko asmenybės pamatą sudaro dvasinės galios, kurios atsiranda perimant dvasines vertybes: dorines, estetines, intelektines. Visas šias vertybes vaikas natūraliai perima augdamas aplinkoje, kurioje toleruojama etnokultūra. Rūpinantis, kad lietuvių tautos neištiktų prūsų likimas ir ji netaptų tik kitų šalių mokslininkų tyrimų etnografinė medžiaga, būtinas platesnis ir gilesnis etnokultūros puoselėjimas. Tuo rimtai rūpinasi daugelio šalių (Graikijos, Prancūzijos, Anglijos, Suomijos, Japonijos, JAV ir kt.) mokslininkai. Vis plačiau ir išsamiau nagrinėjama etnokultūros samprata ir ypač jos įtaka žmogui, bendrijai, visuomenei. Globalizacijos procesai, aprėpiantys ne tik materialinę, bet ir dvasinę žmogaus sritis, kelia grėsmę mažų tautų kultūroms. Jaunus žmones visada domina, kas madinga, nauja, nepatirta, giliau dar nesuvokiant, kas yra vertinga. Neįtardami jokio pavojaus asmenybei, dalis jų pasineria į nerūpestingą, vienadienį, amoraliais veiksmais grįstą gyvenimą. Laipsniškai ir šiaip dar ne visai stipri asmenybė degraduoja ir tik retai geba atsitiesti. A. Gaižutis rašo: „Kuo galėtume pasipriešinti tokiam vaizdų srautui? Aš bent manyčiau, jog šiuo metu mums labai svarbu išugdyti jautrų jaunuomenės požiūrį į mūsų etnokultūrą, tautodailę, liaudies muziką“ (A. Gaižutis, 1993, Nr. 2, p. 2). Mokslininkai pripažįsta, kad išsaugant tautinį identitetą galima apsaugoti as-

menybę nuo pragaišties (Dž. Kardineris, A. Gaižutis, A. Maceina, E. Eriksonas ir kt.).

Amerikiečių mokslininkas Dž. Kardineris ne kartą pabrėžė, kad etnokultūros vertybės gali apsaugoti besiformuojančią asmenybę nuo neigiamos dvasinės įtakos. Jo tvirtinimu, etnokultūros įtakoje susiformuoja pagrindinė asmenybės struktūra ir kiekvienos tautos atstovui ji yra savita, specifinė. Ši struktūra tampa asmenybės ugdymo etalonu. Mažam vaikui etnokultūra yra artimiausia ir natūraliausia jo aplinkos erdvė. Jei vaikas gimsta ir auga šeimoje, kurioje tarp kitų vertybių toleruojamos etnokultūros vertybės, jos tikrai įsitvirtins jo giluminiame pasaulyje, padės objektyviau skirti, kas yra tikrai vertinga, apsaugos nuo neigiamos masinės kultūros įtakos. Etnokultūra buvo kuriama ir tobulinama tūkstantmečius, tačiau sugebėjo išsaugoti, kas vertingiausia visai žmonijai, o ne vienai etninei grupei. Išsaugodamos tautos dvasinį pastovumą, etnokultūros vertybės gali sėkmingai transformuoti naujoje kultūrinėje aplinkoje, neprarasdamos savitumo ir vertingumo.

Sukaupta praeities kartų patirtis, įgavusi savitą tautos dvasinės ir materialinės kultūros raišką, ne tik domina, bet ir traukia mažus vaikus. Jie nori gyventi protėvių gyvenimą ir dažnai mėgdžioja jį savo žaidimuose. Taip jie identifikuoja save tos etninės grupės atstovais.

A. Valonas, E. Eriksonas teigia, kad poreikis mėgdžioti protėvių gyvenimo būdą, savybes, bruožus vaiko yra genetiškai paveldėtas. Genetinis etniškumo pradmuo ir aplinka padeda identifikuoti savo etninės grupės atstovą. Identifikacijos poreikis yra socialinio pobūdžio. E. Eriksonas jį pavadino „centrine asmenybės savybe“. Tai ypatingas vaiko troškimų, vertybių, bendravimo su kitais ir savimi sintezės stilius. Tai vyksta visą žmogaus gyvenimą. K. Rodžersas teigia, kad efektyviausia ši sintezė vaikystėje. Vaikas, bendraudamas su suaugusiais ir bendraamžiais, perima istorinę tautos patirtį: žaisdamas, stebėdamas aplinką, įsitraukdamas į

meninę veiklą, dalyvaudamas šeimos ir visuomenės tradicinėse šventėse, jose atlikdamas tam tikrus ritualus ir pan. Ši patirtis stiprina dvasinės jo galias: dorines, estetines, intelektines ir įsitvirtina visam gyvenimui.

Etnokultūros vertybių pedagoginė funkcija

Etnokultūros dvasines vertybes reprezentuoja etnokūryba. Ją sudaro: tautosaka, etnomuzika, tautodailė, choreografija, tradiciniai žaidimai, kalendorinės šventės, pramogos, materialinė aplinka. Kiekvienas etnokūrybos žanras gali saviškai daryti įtaką asmenybės raidai. Daug etninės lietuvių kūrybos yra skirta mažiems vaikams, jų visybiniam ugdymui. Šiame straipsnyje apie tai ir kalbama plačiau.

Mūsų protėviai gerai išmanydami mažo vaiko raidos ypatumus pastebėjo, kad jo ugdymui netinka nei tiesmukiški moralizavimai, nei fizinės bausmės ar prievarta. Suprato, kad tik per emocinę sritį galima reguliuoti vaiko elgesį, lavinti gebėjimus, skatinti pažintinius poreikius, interesus, formuoti estetinę pasaulėjautą ir kt. Todėl mažų vaikų ugdymui buvo pasitelktos meninės formos – vertybių nešėjos: pasakojamoji, dainuojamoji, smulkioji tautosaka, žaidimai, šokiai, kalendorinės šventės. Etnokultūros, kaip ir viso meno, paskirtis – paversti žmogiškąsias vertybes estetinėmis, išsaugant savo specifiką. Todėl meninės formos, apeliuodamos į vaiko emocijas, pirmiausiai veikia estetinę sritį, žadina estetines emocijas, išgyvenimus, o tai jau gali daryti įtaką ir kitoms sritims: dorovinei, intelektinei, fizinei.

Pasakojamojoje tautosakoje labai aiškiai išreikštos dorovinės nuostatos, kur gėris visada laimi. Taip susidaro plati erdvė vaiko vaizduotei, fantazijai, identifikavimuisi su teigiamais herojais, atsiranda gėrio, teisingumo vidinės nuostatos. Įtvirtinti dorovinę elgesį buvo kuriama smulkioji tautosaka (patarlės, priežodžiai,

skaičiuotės ir kt.) žaidimai. Jų tikslas – be priedarbo diegti vaikui elgesio normas, taisykles, kurių būtina laikytis gyvenant bendruomenėje. Pavyzdžiui, kol kas dar niekas nesugalvojo geresnės priemonės vaikams kaip skaičiuotės objektyviai pasiskirstyti vaidmenis žaidimuose. Tradiciniai žaidimai leidžia pajusti žaismingą, sąmojingą bendravimą, garbingą ir išmintingą rungimąsi, ugdo ištvermę, skatina vaiką improvizuoti, kurti, jausti malonumą bendraujant. Įvairios minklės, mįslės, šarados, humoristiniai kūrinėliai turėjo tiesioginę paskirtį – lavinti vaiko protą.

M. Jonilienės, A. Katinienės tyrimai parodė, kad ikimokyklinio amžiaus vaikams labai patinka dainuojamoji tautosaka (dainos, lopšinė, rateliai, gamtos garsų pamėgdžiojimai ir kt.) ir etnomuzika (šokių muzika, instrumentinės pjesės). Nesudėtingas ritmas, paprastos, bet gražios melodijos, intonacinių struktūrų artimumas kalbai, lengvai suvokiamas tekstas, nesudarantis sunkumų jų atlikimas skatina vaikų saviraišką, kūrybiškumą. Tai emocionaliausia etnokūrybos dalis, turinti daugiausia įtakos vaiko estetinės ir dorovinės pasaulėjautos formavimuisi.

Visa tautosaka skatina pažintinius interesus: gamtos, aplinkos daiktų, socialinių reiškinių, gimtosios kalbos, etninio raiškos paveldo pažinimą, ugdo pagarbą ir pasididžiavimą vaizdinę savo tarpe ir kt.

K. Stankevičienės, D. Narvydaitės, R. Matlašaitienės ir kitų moksliniai tyrimai įrodo didžiulę tautodailės reikšmę mažo vaiko dvasingumui. Integravus tautodailės rūšis į vizualinę vaikų veiklą išryškėjo, kad manipuliacijos tautodailės elementais, spalvomis skatina vaikų kūrybiškumą, jautrumą tautiniam objektų savitumui, grožio jausmo atsiskleidimą. Dirbdami su įvairia medžiaga, manipuliuodami smulkiais tautodailės elementais, vaikai lavina atidumą, kruopštumą, pirštų judesius, paruošia ranką rašyti. Vaiko saviraiška tautodailėje ugdo jo pa-

sitikėjimą savo jėgomis, gebėjimą vertinti vizualinį meną, formuoja estetinius-dorovinius santykius su menu, aplinka, gamta, kitais žmonėmis, savimi.

Lietuvių etnokūryboje nemažai vietos skiriama vaikų šokiams. Paprasti judesiai, nesudėtingas muzikos ritmas, vidutinis tempas, gražios, lengvai įsimenamos melodijos labai patinka vaikams. Juos patraukia ir tai, kad šie šokiai turi eiliuotą tekstą ir šokama dainuojant. Ritmingi judesiai su muzika tenkina vieną iš svarbiausių vaiko dvasinių poreikių – judėti, išreikšti save teigiamų emocijų pripildytoje aplinkoje, suteikia džiaugsmo judant muzikos ritmu su kitais. Šokdamas vaikas geriau gali pažinti savo kūną, išmokti koordinuoti judesius, lavinti kūno laikyseną. Įvairių nuotaikų šokių muzikos raiška judesiais padeda geriau suprasti kitų žmonių dvasinę būseną, lavina neverbalinę „kalbą“, kuri labai svarbi bendraujant, skatina kūrybiškumą.

Tradicinės šventės ir pramogos – nepakeičiama vaiko socializacijos priemonė. Bendros visų dalyvių šventės, vakaronės turinio išgyvenimas padeda vaikui pasijusti reikšmingu, lygiaverčiu visuomenės nariu, inspiruoja intuityvų įsipareigojimą būti atsakingam už savo veiksmus, poelgius, tradicinių vertybių puoselėjimą. Vaiko visybiniam ugdymui itin reikšmingas yra rengiamasis tradicinėms šventėms. Karnavalinės atributikos gaminimas, šventės turinį atitinkančių žaidimų, dainų, šokių, ratelių mokymasis padeda giliau suvokti šventės esmę ir prasmę, persikelti į jam artimą fantazijų pasaulį.

Etnomenas, o ypač dainuojamoji tautosaka, šokiai, instrumentinės pjesės ir kt., labai reikšminga ugdant neįgalius vaikus. Etnomenas vartojamas neurozių profilaktikai, relaksacijai, mikčiojančių vaikų kalbos korekcijai ir pan.

Materialioji etnoaplinka (audiniai, mezginiai, medžio, keramikos dirbiniai ir kt.), kuri supa vaiką namie, ugdymo įstaigoje, padeda susipažinti su protėvių estetinė pasaulėjauta. Tokia

aplinka padeda vaikui pajusti, kad gražūs aplinkos daiktai praskaidrina kasdienybę ir skatina pačius kurti, gražinti savo buitį, ją tausoti. Ikimokyklinio amžiaus vaikas perimdamas savo tautos dvasines vertybes, per estetinius simbolius identifikuodamasis su protėviais išsiugdo pagarbos ir meilės gimtinei jausmus, kurie yra pilietiškumo garantas.

Ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdymo etnokultūra modelio sudarymo kriterijai

Teigiamai įvertinus etnokultūros paveldą būtina pažymėti, kad ne viską galima pritaikyti ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdymui. Etnokultūros vertybes tikslinga parinkti pagal šiuos kriterijus. **Pirma** – kai kas neatitinka mažo vaiko aktualiausių poreikių, socialinės patirties, pavyzdžiui, piršlybų, sutuoktvių, krikštynų papročiai, apeigos, ritualai ir kt. Jų nederėtų propaguoti vaikų ugdymo įstaigose. Šiuos natūralius gyvenimo reiškinius vaikas gali stebėti šeimoje, visuomenėje. **Antra** – žodinėje etnokūryboje pasitaiko ir nepadorių pasakymų, užuominų, kurios nedera su vaiko dvasingumo ugdymo tikslais. Šiuo atveju derėtų laikytis J. Vabalo-Gudaičio nuostatos, jog ugdyti jaunąją kartą reikia tik gerais pavyzdžiais. **Trečia** – kai kas gali neatitikti psichofizinių vaiko raidos ypatumų. Tai labiau liečia etnomeną, o ypač – muziką. **Valingo dėmesio** stoka neleidžia ilgesniam laikui susikaupti klausantis pasakos, apžiūrinėjant tautodailės darbelius, klausantis ilgesnių instrumentinių pjesių, dainų. **Trumpalaikė atmintis** determinuoja dažnesnį tų pačių tekstų, vaizdų, melodijų pakartojimą. **Vaizdinio mąstymo** dominavimas reikalauja tokių ugdymo priemonių, kurios lengvai sužadintų vaizduotę, fantaziją, ir vaikas galėtų gyventi savo susikurtame pasaulyje, kuriame jis jaučiasi laisvas, reikšmingas, laimingas. Spartus fizinis vystymasis daugiausia riboja bendrą fizinį krūvį ir

judesių pobūdį. Ikimokyklinio amžiaus vaikas negali intensyviai judėti ilgesnį laiką arba išbūti ramus (sėdėti, stovėti), nes to neleidžia dar nesustiprėję raumenys, nesustandėję kaulai. Silpnai koordinuoti balso aparato judesiai, nesusiformavusios balso stygos, siauras diapazonas, plonas ir labai jautrus ausies būgnelis riboja dainuojamosios tautosakos melodinę apimtį, kalbėjimo ir dainavimo trukmę, intensyvumą, garso stiprumą. Organizuoti šokių, ratelių judesiai, nepakankama orientacija erdvėje, silpna viso kūno judesių koordinacija įpareigoja parinkti paprastesnius choreografijos kūrinis ritmo, tempo, judesių struktūros požiūriu.

Ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdymo etnokultūros vertybėmis modelis

Pagal anksčiau aprašytus kriterijus parinkti struktūriniai komponentai, kurie artimiausiai siejasi su etnomenu, nes tai labiausiai atitinka vaikų emocijų imlumą. Be to, etnomeno, kaip ir meno apskritai, pagrindiniai ypatumai yra estetinė jo specifika, vertybinė prigimtis, galia formuoti vertybines orientacijas, gebėjimą vertinti ne tik meną, bet ir gyvenimo reiškinius. Reflektuodamas etnomeną, vaikas geriau suvokia meno pasaulį, atsirenka iš jo, kas jam šiuo metu aktualiausia, priimtinausia. A. Andrijauskas rašo: „Meninis pasaulio suvokimas išsiskiria vaizdiniu mąstymu, todėl jam svarbiausia vientisas vaizdinio pasaulio suvokimas, emocionalios psichinės reakcijos (...)“ (A. Andrijauskas, 2000, p. 142). Tai, kas pasakyta, labiausiai atitinka ikimokyklinio amžiaus vaiko suvokimo ypatumus.

Etnomeno paskirtis – bendrąsias žmogiškąsias vertybes paversti estetinėmis. Tad etnomenas yra pagrindinis dvasinių vertybių turėtojas ir skleidėjas. Kaip tik šio meno dėka ikimokykliniame amžiuje susiformuoja vertybinės nuostatos – **būsimos asmenybės pamatas**. Čia pateikto ugdymo etnokultūros vertybėmis modelio

komponentai implikuoja visas reikšmingiausias mažo vaiko asmenybės skleidimosi sąlygas. Pasitelkus A. Kavolio pateiktą kultūros dalyvavimo visuomenėje modelį – „socialinė struktūra, kultūra, praktika ir asmenybė“ (V. Kavolis, 1996, p. 46) – pabandyta sukonstruoti čia aptariamą vaikų ugdymo etnokultūros vertybėmis modelį. Jį sudaro keturi komponentai, išdėstyti šia tvarka: etnokultūros rūšys, ugdymo veiksniai, vaikų veikla, vaiko vertybinės nuostatos. Šie komponentai jungia po keletą jų prasmę atskleidžiančių, glaudžiai tarpusavyje susijusių ir ikimokyklinio amžiaus vaiko raidos ypatumus atitinkančių elementų.

Išvados

1. Etnokultūros rūšys: tautosaka, etnomuzika, tradiciniai žaidimai, tautodailė, tradicinės šventės, materialioji etnoaplinka. Šie elementai yra etnokultūros vertybių turėtojai, kurių tikslas – pateikti ikimokyklinio amžiaus vaikui etnokultūros vertybes, galinčias daryti įtaką susidaryti jo vertybinėms nuostatoms.

2. Ugdymo veiksniai: šeima, ugdymo įstaiga, visuomenė. Ikimokyklinio amžiaus vaikas dar nepajėgus savarankiškai pasirinkti vertybių, kurios reikšmingos jo asmenybės raidai. Čia reikalingi tarpininkai – ugdytojai, kurie patraukliais, vaikui priimtinais būdais pateiktų jam tas vertybes. **Šeima** duoda vaikui genetinį pamatą. Kultūrinė aplinka joje, etninių vertybių toleravimas sudaro sąlygas natūraliai jas perimti. **Ugdymo įstaiga** samdo etnokultūriškai išprususius, humaniškus, demokratiškus pedagogus, gebančius panaudoti naujausias ugdymo technologijas, sukuria materialią etnokultūrinę aplinką. Į ugdymo įstaigoje praktikuojamas tradicijas įtraukia vaiko šeimos narius, bendrai švenčia tradicines šventes, plačiai ir nuosekliai supažindina su tautos paveldu. **Visuomeninės** kultūrinės įstaigos organizuoja įvairius etnokultūros renginius per televiziją, koncertų salėse,

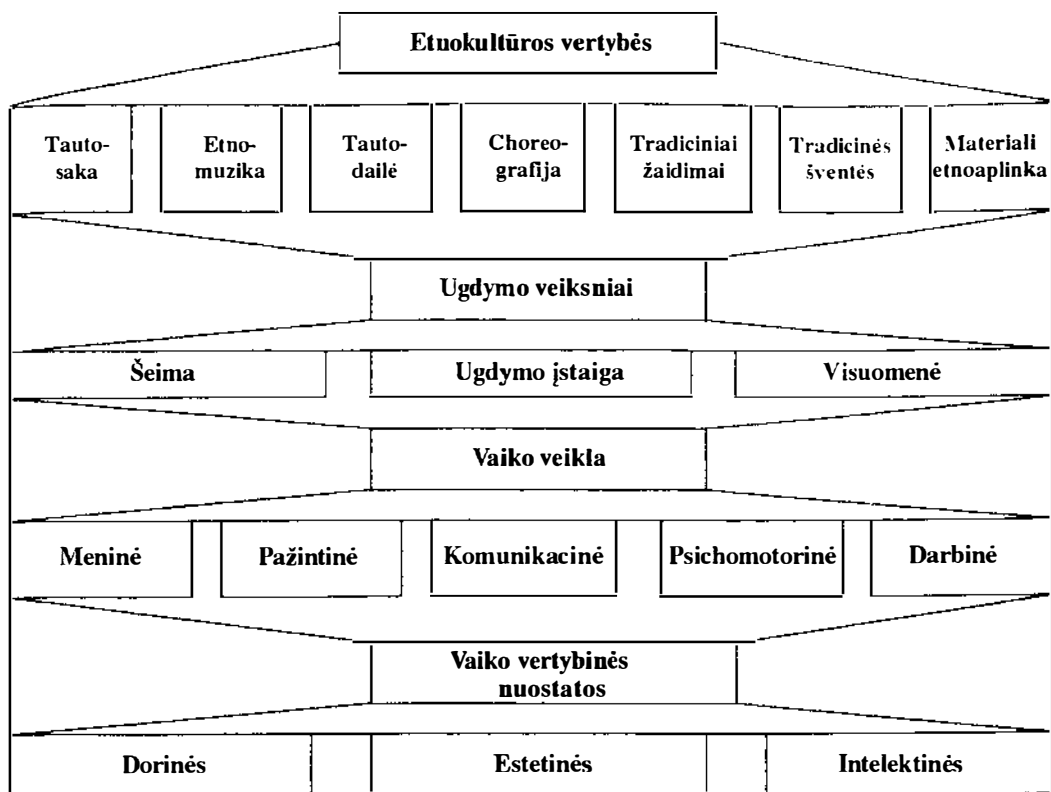
muziejuose, teatruose ir kt., nepamiršdamos žiūrovų, klausytojų amžiaus ypatumų.

3. Vaiko veikla, kuri apima jo gyvenimą šeimoje, ugdymo įstaigoje, visuomenėje. Šiame modelyje labiau atsiskleidžia vaiko veikla ugdymo įstaigoje, nes ji vyksta labai nuosekliai, reguliariai, kasdien vadovaujantis ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdymo tikslais ir uždaviniais. Čia ugdymo turinys sudarytas pagal gamtos kalendorių, pateikiant vaikams reikiamas temas. Vaikų veikla ugdymo įstaigoje pagal „Vėrinėlio“ programą suskirstyta į rūšis: meninė, pažintinė, komunikacinė, psichomotorinė, darbinė. Jos apima visybę vaiko raidą. Svarbiausia, kad etnokultūros vertybės gali būti sėkmingai **integruojamos**, papildydamos visas ugdymo turinyje numatytas temas. Taip vaikas turi galimybę susidaryti ne tik etnokultūros, bet ir pasaulio vientisumo vaizdą.

4. Ikimokyklinio amžiaus vaiko vertybinės nuostatos – dorinės, estetinės, intelektinės – gali būti pateiktos tik labai abstrakčiai, nes tai yra labai individualu. Galima tik numanyti, atspėti iš vaiko elgesio, veiksmų, ar turima vertybinių nuostatų. Tačiau kol kas dar niekam nepavyko tiksliai jų įvardyti, nustatyti jų lygį. Tačiau pagrindinės vertybinės nuostatos nesunkiai pastebimos.

Dorinės nuostatos – aiškiai pastebima meilė, prierašumas artimiems, vaiką supantiems žmonėms, gyvūnams; dėmesingumas kito žmogaus išgyvenimams, pagarbus elgesys su vyresniais, už save silpnesniais žmonėmis, jų globa ir pan. **Estetinės nuostatos** – poreikis žaisti su estetiškais žaislais, jų tausojimas, aktyvus siekimas dalyvauti meninėje veikloje, kurti, prižiūrėti savo išorę, tvarkyti aplinką, ją puošti, pastebėti grožį gamtoje ir kt.

Intelektinės nuostatos – pasireiškia vaiko smalsumu, klausinėjimu, poreikiu pažinti gamtą, aplinką, kultūros vertybes, kitus žmones ir save, noru pažinti gimtosios kalbos tarmes, suvokti senųjų žodžių reikšmę, išmokti neverba-

Pav. Ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdymo etnokultūros vertybėmis modelis

linės „kalbos“ bendraujant ir kt. Toliau pateikiama šio modelio schema (žr. pav.).

Apibendrinant galima daryti išvadą, kad etnokultūros vertybės yra nepakeičiama priemonė ugdyti ikimokyklinio amžiaus vaiko vertybines nuostatas (dorines, estetines, intelektualines), visuminį pasaulio suvokimą. Be to, dėl šių vertybių įtakos sėkmingai lavėja vaiko

meniniai gabumai, kūrybiškumas, formuojasi estetinė, dorinė pasaulėjauta, jeigu jos pateikiamos jam prieinamais būdais ir priemonėmis, toleruojamos kasdieniame gyvenime. Vaiko vertybinės nuostatos, tapusios jo savastimi, padės išsaugoti mūsų etnokultūrą ir ji netaps kitų šalių mokslininkams tik etnografinė medžiaga.

LITERATŪRA

1. Allport G. W. Tje open system in personality theory // J. of abnor. and soc. Psychol. 1960, vol. 61, N 3.
2. Andrijauskas A. Teorinės ir metodologinės kultūros problemos // Kultūrologija. 2000, Nr. 6.
3. Aramavičiūtė V. Ugdymo samprata. Vilnius, 1998.
4. Bitinas B. Ugdymo filosofija. Vilnius, 2000.
5. Gaižutis A. Vaikas ir grožis // Gama. 1993, Nr. 2.
6. Gėrio kontūrai. Vilnius, 1989.
7. Giordano Ch. Etniškumas ir monoetninės erdvės motyvas Centrinėje ir Rytų Europoje // Straipsnių rinkinys. Etniškumo studijos. Vilnius, 2000.
8. Grožio kontūrai. Vilnius, 1980.
9. Katiniienė A. Vaiko muzikinės kultūros ugdymas darželyje. Vilnius, 1998.

10. Kavolis V. Kultūros dirbtuvė. Vilnius, 1996.
11. Kultūrologija. T. 6. Vilnius, 2000.
12. Lietuvos švietimo reformos gairės. Vilnius, 1990.
13. Maceina A. Tautinis auklėjimas. Kaunas, 1934.
14. Maslow A. Motivation and Personality. N.Y., 1954.
15. Rogers C. R. A way of Being. Boston: Houghton, Mifflin, 1980.
16. Stankevičienė K. Ikimokyklinio amžiaus vaikų kūrybiškumo ugdymas tautodaile. Daktaro disertacija. Vilnius, 2001.
17. Vėrinėlis. Vaikų darželio programa. Vilnius, 1993.

ETHNOCULTURE VALUES – BASICS OF TURNING INTO PERSONALITY

Albina Katiniene

Summary

The article treats the Lithuanian ethnoculture consequence upon preschool child's personality development. It has been proved by scientists long time ago, that person's quality essentially depends upon cultural surroundings of a child. More democracy in our society, formation of social hardships, more and more aggressive multicultural, merge of culture and illiteracy makes very dangerous situation in terms of a child's morale, who still lacks criteria of values choice. Ethnoculture can do its best in protecting a person from negative influence. Scientists have proved, ethnoculture being essential in forming person's structure, which is spe-

cific to each nation's representative. While fostering a personality this structure becomes a gauge. Based on the above mentioned propositions, the article presents the ethnocultural pattern of preschool children education. It discusses ethnocultural values appropriate to this particular age group, emphasizing its educational function. There are also singled out the main factors of education, their importance and activity brands of a child, which are supposed to impart ethnocultural values. Examinations provide conclusion, that ethnoculture can optimize the whole child's personality development.

Gauta 2002 08 15

Priimta 2002 12 15